

ELEMENTE DE INTERIOR ȚĂRĂNESC DIN COMUNA SLATINA TIMIȘ (CARAȘ-SEVERIN)

Vechimea acestor locuri este cunoscută încă din timpul romanilor, când prin această zonă trecea drumul ce venea de la Dierna spre Tibiscum, fiind stăpinit aici de castrul Maschiavis.

Tradiția locală păstrează amintirea unui trecut istoric frământat: la locul zis „Cimpul Fomii”¹ s-au dat lupte cu turcii; în timpul răzvrătirilor, țăranii se retrăgeau în rezistență pe Dealul Slatinei.

Satele comunei Slatina Timiș sînt situate într-o depresiune intramontană străjuită de Munții Țarcului și Munții Semenicului și străbătută de riul Timiș.

Din cauza reliefului relativ înalt, agricultura se practică la scară mai redusă, individual, ocupația principală a locuitorilor acestei zone fiind pomicultura și creșterea animalelor.

TIPURILE DE LOCUINȚE

Satele din această zonă se încadrează în tipul așezărilor adunate.

Luînd drept criteriu numărul de încăperi și planul de dispoziție al acestora, în satele Slatina Timiș, Goleț, Buceșnița întîlnim următoarele tipuri de locuințe:

1. Casa cu o singură încăpere — monocelulară, cel mai vechi tip de locuință, care nu se mai întîlnește astăzi.

2. Casa cu două încăperi și „tîrnaț”² (gang) în fața încăperilor: — „soba” — camera de locuit, „la foc” — „cuina”³, casa cu vatră.

3. Casa cu trei încăperi și „tîrnaț” în fața încăperilor: — „soba” — camera de locuit, „la foc”, „cuina” — încăperea cu vatră, „cămara”⁴ — încăperea destinată păstrării alimentelor și denumită „soba mică”⁵, cînd este folosită pentru păstrarea hainelor.

¹ Inf. Babeu Veta, 69 ani, Slatina Timiș.

² Inf. Babeu Paul, 71 ani, Slatina Timiș.

³ Inf. Moață Ștefan, 57 ani, Slatina Timiș.

⁴ Inf. Ionosiga Elena, 25 ani, Slatina Timiș, nr. 183.

⁵ Inf. Balama Iosiva, 63 ani, Slatina Timiș.

Există și case cu două sau trei încăperi la care lipsește „tîrnațul“.

Intrarea în locuință la ambele tipuri se face din „tîrnaț“ în „cuină“, din care se face accesul în celelalte încăperi.

Intrarea în pod la ambele tipuri de locuințe se face din „cuină“, prin „ocnă“⁶.

Soba era folosită ca locuință permanentă iar „cuina“ — „la foc“ — servește pentru următoarele scopuri: aici se află vatra pentru gătit, se servește masa, aici se află coșul de evacuare a fumului și tot de aici se alimentează cuptorul de încălzit aflat în încăperea de locuit, „cuina“ servind și drept cameră de trecere în celelalte încăperi.

„Cuina“ la casele vechi cu două încăperi este „liberă“⁷ total, adică lipsește plafonul iar la cele cu trei încăperi s-a introdus „coșul“⁸ care face ca fumul să nu fie eliminat direct în pod, ci să fie canalizat în afara acoperișului.

Ca material de construcție se folosea lemnul, piatra și nuiielele împletite, iar ulterior cărămida. În satul Slatina-Timiș am întâlnit o casă construită din nuiiele împletite, lipite cu lut (Roescu Petre). Acoperișul este din șindrilă și se prezintă în două ape.

O caracteristică este lipsa elementelor de natură sculpturală și prezintă două ferestre cu obloane spre drum.

Structura interiorului locuinței se dezvoltă și se diferențiază în funcție de planul casei și de rosturile încăperilor. Categoriile de obiecte se repartizează în încăperi potrivit funcției acestora, fapt din care rezultă un acord funcțional bine gândit, atît sub raportul confortului, al satisfacerii nevoilor de viață, cît și din punct de vedere al imaginii estetice în ansamblu.

În determinarea structurii interiorului, un rol important îl joacă sistemul de încălzire, care în general este așezat pe lingă peretele despărțitor dintre „cuină“ și „sobă“. Sistemul de încălzit în „sobă“ constă din sobă oarbă, iar mai tîrziu a apărut cuptorul de tuci cu alimentare din „cuină“.

În „cuină“ se află vatra de formă dreptunghiulară, din cărămizi sau piatră, înălțată de la sol 7—10 cm. De pe vatră nu lipsesc pirostriile, țesutul și tigăile de tuci cu trei picioare. Deasupra vetrii, la „cuina“ semi-deschisă se află „coșul“ construit din bîrne lipite cu lut sau din cărămizi, servind la evacuarea fumului.

4. În ultimul timp au apărut în aceste sate o serie de locuințe noi care ne-au ajuns să se structureze în forme tipologice bine diferențiate. Încăperile sînt mult mai numeroase și au dispoziție variată.

⁶ Inf. Mușu Ana, 70 ani, Slatina Timiș, nr. 100.

⁷ Inf. Iconia Cîrsta, Slatina Timiș.

⁸ Inf. Neagu Petru, 71 ani, Slatina Timiș.

MOBILIERUL

Mobilierul, asemenea casei, rezultă din necesitățile de viață ale celor care-l folosesc. El are o anumită funcție, care-i determină forma. Funcția fiecărei piese este legată cu a restului mobilierului, ele făcând împreună un ansamblu ce trebuie să fie în același timp potrivit cu planul casei.

Lemnul și-a găsit o largă întrebuințare și în confecționarea pieselor de mobilier din locuința țărănească.

În „sobă“ paturile sînt în număr de două, așezate pe lîngă cei doi pereți longitudinali. Tipul de pat răspîndit este patul cu tăblii simple, lipsite de elemente decorative. În fața fiecărui pat se află „scamnul“⁹ cu sau fără spătar. Paturile sînt înalte încît să se vadă din stradă.

De o mare varietate în formă și în dimensiuni sînt mesele. Nelipsite din nici o locuință, locul lor este stabilit în general în funcție de tipuri de organizare a interiorului. Luînd drept criteriu forma piesei, în această zonă putem distinge două tipuri: masa înaltă pătrată sau dreptunghiulară, cu „ladă“¹⁰ (sertar) și masa joasă rotundă, cu trei picioare, pătrată sau dreptunghiulară, cu patru picioare.

Oamenii stăteau la masa joasă fie așezați direct pe sol fie pe „truș“¹¹ (trunchi rotund de copac), iar mai tirziu pe „scamne“¹² joase. Locul mesei joase nu este fix. Mutarea este ușoară datorită dimensiunilor ei reduse. Ea este ținută în „cuină“ rezemată de un perete.

Masa înaltă cu „ladă“¹³, spre deosebire de masa joasă, are un loc precis în interior, este așezată în „sobă“ lîngă perete, între cele două paturi.

Din ansamblul mobilierului „scamnul“ a atins cea mai mare varietate din punctul de vedere al formei: scaune joase dreptunghiulare, scaune lungi înalte cu sau fără spătar, care se așează pe lîngă paturi, și scaune înalte cu spătar pe patru picioare. Partea decorată este spătarul.

„Prăjina“¹⁴ sau „culmea“¹⁵ nu prezintă elemente decorative, în schimb, prin integrarea ei în ansamblul interiorului și mai ales prin faptul că servește la expunerea unor haine sau țesuturi, cu deosebire în zilele de sărbătoare, ea joacă un rol important în echilibrarea organizării și împodobirii locuinței. „Prăjina“ este situată deasupra patului, fixată în tavan și ajunge la o lungime de doi metri.

⁹ Inf. Cornel Madincea, 71 ani, Goleț.

¹⁰ Inf. Ștefănuț Maria, 39 ani, Goleț, nr. 125.

¹¹ Inf. Soanda Ioan, 70 ani, Goleț.

¹² Inf. Tărăbugă Pantelimon, 52 ani, Goleț, nr. 163.

¹³ Inf. Tărăbugă Elisabeta, 49 ani, Goleț, nr. 163.

¹⁴ Inf. Gherga Constantin, 71 ani, Goleț, nr. 161.

¹⁵ Inf. Moise Suru, 81 ani, Goleț, nr. 83.

„Polița”¹⁶ are o importanță mai mică nu atât prin frecvență, fiind des întâlnită, cât prin funcțiune. Este formată dintr-o scîndură prinsă cu cuie (de lemn, la casele vechi) de perete și servea la așezarea obiectelor mici. Nu prezintă elemente decorative.

„Ormanul”¹⁷ este un fel de dulap simplu, etajat, pentru păstrat vase și este așezat în „cuină”. În unele interioare am întâlnit și în „sobă” „orman” pentru păstrat haine.

Lada de zestre are în interiorul țărănesc o funcție asemănătoare dulapului orășenesc. În ea se țin hainele bune. Am întâlnit lăzi de zestre cu capac oblic și cu capac drept, ornamentate cu motive geometrice.

Oglinda de perete este caracteristică pentru casele mai noi. Se află așezată în „sobă” pe peretele din față, deasupra mesei.

Dintre obiectele de cult icoana este prezentă în fiecare locuință, dar nu are un loc precis, fiecare o așează cum îi vine bine, spre deosebire de alte zone din țară unde are un loc fix: pe peretele dinspre răsărit.

ȚESĂTURILE DE INTERIOR

Categoriile de țesături pentru interior folosite în aceste sate sînt destul de limitate. Pe pereți nu se puneau țesături.

În toate interioarele am întâlnit „ponevele” (țesături de cînepă, cînepă cu bumbac sau de bumbac), executate în două sau patru ițe și ornamentate cu vergi colorate. Ele se păstrau pe „prăjină” și se întrebuintau pentru acoperit paturile și pentru învelit. Gama culorilor este redusă și s-au folosit coloranți vegetali.

„Ponevele”¹⁸ au o lungime de 2 m. și o lățime de 1,50 m. Sînt formate din două foi, iar la cele noi se remarcă faptul că cele două foi sînt unite între ele prin „șurat” (dantelă) și prezintă pe o margine „ciucuri înodați” sau „șurat” lucrat din același material ca și țesătura.

„Măsară”¹⁹ este fața de masă țesută din cînepă, cînepă cu bumbac sau din bumbac, executată în două sau patru ițe, ornamentată cu vergi colorate.

„Procovița”²⁰ este o țesătură mai bogată, ornamentată din urzeală de bumbac și băteală lină, lucrată în alesătură. Din punct de vedere al tehnicii ornamentale, la „procovița” întîlnim motive geometrice și gama

¹⁶ Inf. Suru Nistor, 41 ani, Goleț, nr. 58.

¹⁷ Inf. Stăpînescu Barbara, Slatina Timiș.

¹⁸ Inf. Gherga Veta, 44 ani, Goleț.

¹⁹ Vezi nota 7.

²⁰ Vezi nota 6.

de culori este variată. Procovița se folosește pentru acoperit patul.

„Strujacul“ (salteaua) era țesută în patru ițe, din urzeală de cînepă și băteală de cîlți, este umplută cu paie sau ghije de cucuruz. Peste saltea se așeza „poneava“.

Pernele erau din același material ca și ponevele.

Din categoria textilelor de lînă face parte „straniul“, din urzeală de pînă și băteala canură, ornamentată cu vergi colorate, folosit pentru învelit. Straniul, după ce este țesut, este dus la „văiala“ de la Goleț, pentru îndesit și scămășat. La un straniu se folosesc între 8—12 kg. lînă.

De menționat este faptul că văiala de la Goleț deservește mai multe sate din zonă.

Am trecut în revistă cîteva din aspectele principale ale arhitecturii și organizării interiorului din Slatina-Timiș. Prezentînd o serie de trăsături diferențiale sub raportul structurii morfologice și al înfățișării artistice, obiectele de cultură și artă populară din această zonă îmbogățesc imaginea noastră asupra culturii și artei poporului român, pe cît de variată în formele de expresie, pe atît de unitară în conținutul și sensurile ei.

RODICA BAJMATARĂ